

L'AVENÇ

LITERARI ♦ ARTÍSTIC ♦ CIENTÍFIC

REVISTA MENSUAL ILLUSTRADA

LA FONT DE VIDA

No hi ha assumpto que no pugui caber en algunes planes. Als catalans sol agradar la concisió, als castellans, la prolixitat. Exemples no cal cercar-ne: de molts bastarà treure'n ún, e de pocs anys. La Renaixença catalana ha inspirat un opuscul petit sí, però de no poca substancia, al venerable D. Joachim Rubió, e un tom més gros qu'un missal a l'academic de Madrit qui ha tractat retoricament la materia, «mesclant ous en caragols,» segons proverbí de Menorca. A l'historiayre de les lletres catalanes podria servir de modelo l'abreviador.

No serà llarga d'escriure l'història de nostra literatura al fill de Catalunya coneixedor de les obres essencials escrites en la llengua materna per espay de quatre segles, del tretzè al setzè. Tot lo demés, val poc, e pot reduhir-se a algunes planes de complement, com transició de la prosperitat a l'indigència literaria, e de la misèria passada a la reviscolada del temps present. Obra nacional és esta e no de confiar-se a un compilador declamatori, com ho era Amador de los Rios, de feixuga memoria, ni a colque devot de la bibliografia, d'aquèts qui suposen que per escriure de tota materia basta tirar sos llibres al pati, com si diguessim al public, no tant ingeniosament com ho feren els dos comparses de Don Quixot, en la revista que passaren de sa llibreria. No falta bibliografia en aquell famos escudriny, però va discretament acompanyada de critica justa e salada. Lo meteix té de bo la sustancial obreta de Saavedra Faxardo, titulada «Républica literaria.»

Al qu'escrigue la dita història, no d'esperar-se de gent de fora, calrà judici per elegir e triar, saber pera poder abreviar, saviesa e coratge pera que no sien perdudes les lliçons de l'experiencia, suposat que d'ella neix la prudencia, mare de les obres de seny. Les conseqüències de tal història no seràn males de trobar si té l'historiayre mires o mirades de filosof, essent propi de la filosofia coneixer a fons lo qu'ha passat, en vista de lo qu'hà de ser. Així ho entenien Tito-Livi, quand digué: *Præterita magis reprehendi possunt quam corrigi*. Veritat de tota evidència.

Ja sabem que la literatura catalana florida e granada pertany a l'edat mitjana: al renaixement de les lletres antigues és molt poc lo que li deu, acabant-se o agonitzant casi a l'aurora de l'empremta, així com va decahent la potencia de Barcelona, després de descoberta l'America. No va més allà del

segle xvi, e apenes mereixen recordar-se les poques obres no del tot dolentes dels dos segles de plena decadència. No corria la sava catalana, com la dels abres en lo temps fret. Poca fruita, e casi tota revehida e corcada. Ni la revolució contre Felip iv, ni la guerra de successió, qui descobriren, per dir-ho així, les estranyes de Catalunya, no despertaren lo genit català: cor e fetge si qu'en tenien prou; però ni del cap ni del pit tregueren cosa bona. Fòra d'alguns escrits de considerar-se com documents historics, no hi hà res de literari: ni prosa ni versos, ni escriptors ni poetes. Encara viu la patria, e aquelles commocions li donen consciencia de la vida; però casi perduda la veu: la parla confosa e esguerrada, corrompuda e estragada, no recorda la sabor del temps passat. Encara sona lo somaten, però fa sò de campana trencada.

La victoria barbara del princep de la nova dinastia matà casi be la llibertat catalana, e torna Catalunya al modorro, despertant altre vegada en la guerra de l'Independència, e després de mort en Ferrando vii, en la guerra civil que mogueren los carlistes. Les produccions literaries d'aquell temps de sanch, dites populars, fòra dels miquelets, dels bestaixos e dels moços d'esquadra, a qui podien agradar, si no eren bones per estampar-se en los ventalls de cartó e canya de dos quartos? Les gloses de les Isles Balears, per dolentes que sien, com que són la major part de gent tosca e sense lletres, no's poden comparar justament a les porqueries insulses e estrafalaries de la musa fangosa e desvergonyida qui cantava les glories de mossen Benet e altres bandolers: musica e paraules dignes de la gentota carlista, aygua bruta de rentadó que devalla naturalment a l'avenç; féms dolent que no val per engreixar la terra. Un clot s'hauria de cavar, però molt pregon, per enterrar aquella brutesa. Del fanatisme grosser, fill de la més crassa ignorancia, no podia eixir altre progenitura.

Lo qu'ens ensenya esta decadència barbara, és la necessitat de la cultura de l'enteniment e del cor. Sens ella no hi hà lletres, e si no són humanes les lletres, triunfaràn les passions bestials amb els sentiments baixos. No podem oblidar qu'aquell despota d'infesta memoria, qui, segons definició de sa mare, tenia cor de tigre e cap de matxo, no volia universitats, ni academies, ni facultats, ni escoles, ni collegis, ni instituts, ni ensenyança de ningun grau sinó convents, seminaris, quarters e corregudes de toros, de manera que fossen molt pareguts els seus subdits al poble vil de la Roma imperial, no demanant res més que *panem et circenses*, «pan y toros», segons traducció dels vehins. Al despotisme basta lo nivell de l'ignorancia, companya de la servitut: tots iguals en burricia fòra dels qui governen per la força, no pastors, sinó llops.

Un temps va ser que la gent de baix rebia lo mateix trato qu'el bestiar. Pocs eren los sabis e poca cosa sabien. Qui no sab qu'en lo segle xviii visqueren els espanyols tancats dins un corral, com animals de pastura? Tant encorralada visqué Espanya en sa decadència, que quand va mudar-se la dinastia, no pogué reviscolar, sinó tornant-se francesa, rebent de França, además de les modes, los llibres, los mestres, les idees, l'art de pensar e d'escriure, com aquells malalts ferits del cervell, qui després de curats, hàn d'apendre altre vegada tot lo que sabien e no els recorda, lo mateix qu'els noys de la doctrina.

Pitjor encara fench la sort de Catalunya, situada entre França e Castella; casi mitj perduda sa nacionalitat, e greument compromesa sa llengua. Fal·lant-li vida propia en les lletres, no tenia la força de reacció, element fonamental del viure; ni tampoc tenia aquell sistema d'estudis qui conserven la tra-

dició, així com els juriconsults romans conservaren la puresa del bell llatí en los segles decadents. De manera que Catalunya, per la simultanea influència de les dues nacions vehines, perdía al mateix temps que sa personalitat literària, lo bon gust e la puresa de l'idioma propi.

Basta llegir los versos de Vicens Garcia, rector de Vallfogona, per veure la trista figura que fehia la versificació, no diré la poesia catalana, en lo segle de Lope de Vega. Aquells versos, ni catalans ni castellans, a pesar del talent e de la sensibilitat que no se li pot negar a l'autor, són bastant pareguts als versos llatins de les escoles e als que fabriquen avuy dia els confreres o compares de Provença anomenats *felibres*.

No hi hà bons versos sens bona prosa: creure lo contrari és arriesa. La causa principal d'haver anat a fondo la pleiade de Ronsart, després de moure tanta renou, fonch la pretensió loca de que parlàs la poesia una llengua diferent de la vulgar. Igual pretensió de la part de Góngora tingué conseqüències més greus en Espanya, perquè lo cultisme, que tal nom tenia l'epidemia gongorina, va passar de la poesia a la prosa, produhint una mescla desbaratada de metafores, alegories, locucions estranyes, inversions ridicules e figures de dicció tant rares, que no d'altre manera devienparlar els academics de la torre de Babel. Tothom volgué parlar aquella llengua de locos, tant desbaratada que ningú la sabia entendre. Ni la mateixa escolastica, en l'edat mitjana, no havia pogut fabricar un instrument tant a proposit pera deshonrar la rahó. L'influència del Marini en Italia era no-res, comparada a la de Góngora e dels seus devots en Espanya. A tant arribà la corrupció de la parla e la perversió del gust, que no la sentien els autors qui escrivien en nici, segons paraula de Lope de Vega, corruptor conscient, ja que sabia lo mal que fehia e les mostruositats que paria lo seu ingeni de tant esteril fecunditat. Ingeniosos sí que ho eran, e molt; però la demasiada subtilitat els havia consumit lo judici d'ahont prové lo gust. Quevedo, qui no en tenia mica, quand seguia la nova escola, és un modelo d'ingeniosa extravagància. Casi no hi hà un sol precepte que no pugui confirmar-se pels seus escrits, tant si són serios com de bulla, en l'obra de Baltasar Gracian, titulada «Agudesas y arte de ingenio.» Tasca molt propia d'un Jesuïta, recopilar com en un codic totes les lleys de la depravació del bon gust.

De llavors ençà fonch demostrat que de la mateixa font brolla la perversió del cervell e la corrupció del cor.

Be podia comparar-se la literatura espanyola de tant inaudita decadencia a les memories d'una Academia d'Orats. A temps tot just va morir Cervantes per no presenciar lo qu'havia previst lo seu geni profetic, però de profeta predicant en desert.

Més de dos segles han passat després d'aquella miseria literaria, e avuy dia encara paga tribut Espanya a la demencia dels antepassats, segons la inevitable lley de la transmissió hereditaria. Encara ara no queda del tot curat aquell mal cronic; e pot ser que no curi may, perquè de totes les nacions llatines, és la més desgraciada l'espanyola en materia d'estudis classics. Universitats sí que no li faltan, ni instituts de la segona ensenyança, ni escoles de la primera, ni seminaris conciliaris, ni convents de tota religió, ni collegis de la Doctrina, d'escolapis, de jesuïtes e altres; ni bachillers, ni llicenciats, ni doctors de totes les facultats, ni catedratics dels tres ordes d'ensenyança. De tot açò molt

més n'hi hà qu'en temps passat. Però què importa l'abundancia del material e del personal, si falta la vida, e la sava e la verdor?

Tot comptat e pesat, tenim que la instrucció publica de casi tota la Península ve a ser com un abre de rael's curtes, de molta fullaraca, de poca e no gaire bona fruita.

No cal parlar de l'estudiantina espanyola, encara que no tinga avuy la vestidura e les costums gitanes dels antichs estudiants de la sopa, qui corrien mon am la guitarra a les espatles e la cullera al capell. Bon temps era aquell; però ha passat e no tornarà. Los més pobres solien ser los millors, perquè els esperonava la necessitat, mare del geni, e sabien que de la fam neix l'industria, *Ingeni largitor venter*. Així vos ho dirà lo savi e diligent D. Vicente de Lafuente, l'home d'Espanya lo més pratic en l'història de las Universitats espanyoles. Novicis dels convents e bequistes dels collegis majors estudiaven de veres, e no entraven en les facultats de teologia, de dret, de medicina, sinó després de cursades totes les materies de la Facultat d'arts, gramatica, retòrica, logica, casi tots ben enterats dels idiomes que s'ensenyaven dins los collegis trilingües o de tres llengües, hebreu, grech e llatí. Les dues Biblies poliglotes d'Alcalà e d'Ambers són testimonis de la saviesa de les Universitats d'Espanya en lo segle xvi, respecte de l'antiquitat sagrada e profana; e no cal citar noms de poetes e escriptors qui d'esta ciencia alimentaren lur ingeni e foren originals.

Quina diferencia entre lo passat e lo present! De la filologia e erudició del segle xvi no queden vestigis. Orientalistes arabisants, encara n'hi hà alguns; d'hebraisants pot ser que no's trobi la moneda de velló d'un Orchell o d'un Garcia Blanco. Més rars, si és possible, són encara los grechs o helenistes. No passa de trenta anys que D. Lazaro Bardon y Gomez, catedratic de grech a Madrit, avergonyit de demanar fòra d'Espanya llibres de text pels cursants de sa assignatura, estampà ell mateix una crestomatia, composta de les propies mans; am tipos o caracters d'empremta comprats en terra estranya, perquè no s'en trobava dins la coronada vila, ni tampoc hi havia oficials pera manetjar-los.

A Barcelona no era del tot desconegut lo grech, gracies a l'industriós Bergnes, qui traduhia e estampava llibres de les nacions vehines. Ja sabem que d'uns quants anys ençà han reviscolat un poc los estudis de llengua grega; però no ha produhit l'Espanya, fòra d'algunes traduccions de lo més ordinari, ninguna obra, ninguna memoria de gramatica o filologia grega digna de què s'en parli. Són tant pocs los entesos en la materia, que qualsevol qui vulle passar per saber lo grech no té més que dir, com en temps de Quevedo. Jo el sé, e ningú li dirà lo contrari. Ademés qu'entre cechs, rey és lo tort.

Què direm de la sort del llatí en Espanya? No ha tengut may bona reputació la prosa llatina dels espanyols, ni és possible de citar poc més de mitja dotzena de llatins o llatinistes de quand florien les humanitats. Dels versos no cal parlar-ne: los que publiquen a vegades les revistes de Madrit són tant ridiculs e dolents que semblen obres de penitencia, o d'escolanets de la doctrina, que no saben confegir. Dels llibres de text no en parlem. Encara avuy fan edicions del Rudiment llatí d'Antonio de Nebrixa, en la patria de Francisco Sanchez, de Lacerda e dels humanistes valencians. Ni un epigrafista, ni un arqueolech de nom conegut té avuy l'Espanya, essent així que l'epigrafia e

l'arqueologia molt més necessiten de paciència que de ciència, això és de ciència crítica, propia de l'erudició e de la filologia. Successors e continuadors dels sabis del segle passat, no sabem que n'hi hagi cap, fora d'alguns religiosos més ambiciosos de mitres e de títols acadèmics que de les doctes investigacions dels mestres Florer Risco, Lacanal, Villanueva, Masdeu, Sarmiento, Andreu e altres.

D'Italia e de França treuen molt de lo qu'els fa falta a cà-seva la major part dels amichs de les humanitats. Però no cal oblidar que Italia e França són, en aquestes materies, tributaries d'Alemanya, Inglaterra e Holanda, vulguen o no vulguen. Precís és confessar que si Italia pot citar prohoms en filologia comparativa com Ascoli, no té avuy dia la França l'equivalent d'un Cobet, d'un Madrig, d'un Munzo e d'alguns Alemanyans d'iguals prendes.

Corrent, dirà tal vegada algun impacient. Abreviem e sapiguem ahont va tanta dissertació sobre la miseria passada e present d'Espanya en punt a la facultat d'arts, o com parlen avuy de filosofia e lletres.

Anem doncs a la conclusió d'esta platica.

Tractant de Catalunya, no era facil evitar, després de manifestar l'estat present, de tocar a ses relacions amb els vehins de raça o de llengua llatina, respecte dels estudis classics, tant decayguts en Espanya, tant compromesos en França, mentres reviscolan e reflloreixen en Italia.

Essent Catalunya una nació llatina, no hà de girar l'esquena a la cultura dels llatins, deixebles e successors dels grechs, e padrins, per be que diguen, de la moderna civilisació. L'idioma de Catalunya molt ha patit de l'incuria de tres segles, e no és avuy lo que fonch quand tenia literatura propia, ni devia res a ningú. Sembla doncs natural que d'aquell temps d'autonomia s'aprenja la llengua, en vista de ben entendre los autors classics e de purificar la parla nacional, de manera que per la tradició sia renovat genuinament l'idioma, com lo fenix renaixia de les propies cendres.

D'uns trenta anys ençà, sí que tenim literatura, e molt complerta, pus en casi tots los generos de poesia e prosa han provat ses facultats los moderns autors catalans. Però esta literatura enciclopedica, de cara no més e de vestit és catalana, no de sustancia e d'essencia, essent casi tota imitada o traduïda, e per dir-ho clar, manllevada. Tal qual és, ja mostra lo que podia ser, renovant-se les idees e la llengua, fent-se independent e autonoma. Fins avuy no més tenim promeses e esperances. Com ho havem de fer pera passar de la virtualitat a l'acte? Anant a l'escola dels antichs e prenent exemple dels nostres antepassats. E basta per avuy.

J. M. GUARDIA

LO SECRET D'EN BALIUS

HAVIA untat l'escopeta y ja m'amanía per embossar-la, quand l'Agustí, l'hereu del masover, que retornava d'abeurar els matxos, m'etjegà tot d'una:

—¡Bon temps, l'amo; si us aparieu per las llebres!... Lo Baldiri de la Resclosa diu que n'hi eixí una a l'atravessar el rieral, cap a la bohiga del Frare!... Lo qu'ell deya: «¡Com deuen anar de neu los Pirineus quand se n'esmuny la caça abans d'hora!...

Allò de què m'atiés a cacera, precisament al veure'm desar l'arma, me féu rumiar una xica... «¿Què volrà aquèt xicot?...»—me vaig dir, tot arribant-me al closell del portxo per esbandir-me las mans. Per apretar-lo en sa fal·lera reprenguí-li la dita...

—¿Dius que tirà dret a càl Frare?...—vaig fer, sobtant-lo al peu de l'estable.

—Oy!... ¡Com qu'adhuc lo Baldiri, enquimerant-s'hi, empaytà-la a trets de fona!... ¿Sabeu qui s'en gaudirà si la llambrega?... En Balius, vostre dido!...

—¡Y que tens rahó!... ¡Lo qu'és si la dona per resseguir la quintana!...

—¡De fet que l'haurà en Balius!...

A l'esmentar-me per segona volta al dido caiguí tot d'una del burro... ¡Pobre Tinet... ¡Be ho sé prou lo que cercava!... Ja era una llebreta, ja; y guapa peça!... emprò de las que no's caçan am goços!... S'era enamorat de la filla de mos didos... Dreta com una espiga; rossa com lo moresc; amb una boca com un confit... menuda... menuda; emprò, més xarrayre qu'una merla... ¡Amb un mirar el de sos uys!... uns uys de color de cel; clars... clars... aygualits y blavosos com l'ayguardent de fascina!... «Tira qu'et toc, Tinet!...»—vaig dir-li, sobtant-lo pels envolts de càl Balius, un cap-al-tart de festa..... Ell va comprendre que no hi reparava en mal, y el sendemà, tot fent deu horas, va explicar-s'em..... Amdos s'aymavan de valent; amdos s'avenian com un parell de tudons, apariats de menuts; més a l'anar a vistas, ja per segona vegada, y atiat per la Cinteta, qu'aixís s'anomenava la moça, li van dir sos pares que... *turro nó*..... que s'ho tragués del cap... que no podia esser... que no podia esser!... aixís... en sec... tal com raja..... «Si vos us hi posesseu!...» m'etjegà el xicot, espurnant-li la vista..... Y com era un pa de bondat, vaig prometre besquejar-ne..... Més, ho havia fet tant be, jo, que, apesar de mas eixidas per aquells baralts, pas era pagat lo deute. «Hi aniràs... Hi aniràs...! ¡Anque no més sia pel xicot!...—me vaig dir, desembossant l'arma...

—¡Podeu endur-vos al Calillo!...—esclatà l'Agustí, en llepolint-me...

—Per esbravar-lo, fa?... Tens rahó..... Tens rahó... ¡Oy que hi tocas!...—
vaig fer, dissimulant la malícia per no enrojir-lo de galdas....

Allò de prevaldre's del Calillo, per sortir am la seva, me féu sospitar que la cosa no tirava per bons indrets. Prou sabia ell que no tenia pensat ensinestrar-lo sinó fins a la cacera de l'any, la solemnia, la que feyam als conills, per la setmana dels barbut, am l'economó de Pinós, l'hereu de la Sirosa y el regent d'Ardevol; més com no ignorava que, per temptar-me, per decantar la balança, no calia sinó retreure'm al Calillo, lo goç que m'havia caygut més a pler, féu un va-y-tot de sa agudesa a truco de què vessàs la mesura.

Sols per lo de la moça ja hi hauria anat; més allò d'esbravar al Calillo, a fe, fou l'empenta que m'atíà a l'eixida.

—¿Tant meteix hi anireu, l'amo?...—

—Carau!... ¡Per una peça com dius!...

—¡Al Baldiri se li aparentà una guilla!...

—¡Bufa!... ¿Que portava ulleras?...—

—Vós direu...

—Nó; lo qu'es si la rastrejo..... sabs?... ja m'hi acanaré las espatllas, ja.....

Ella que se m'encari..... Mira; com que m'apariaràs los estris ans qu'es faça nit, entens?... Visura-ho tot... No t'empassis res... L'esca... La foguera... Llucà la pólvora; que no s'haja remollit..... La padrina qu'arrangi el sarró... els calçons... la muda... mitjas d'estam... No't desmemoriis, eh?... ¡Para-t'hi!...

—¿Qu'us ne dureu la canilla?...—

—¡Pas som a la bona encara!..... ¡Això per S. Anton, home!... No faltava més!...

—¿Lo Rey o el Sultan?... Lo Rey, fa?... Com ja coneix las tasqueras.....

—Ca!... Ca!... La Perla... y prou. És la qu'hi ensuma més de lluny... Lo qu'es si tira an ella, el Calillo ja llambregarà be el rastres, ja!...

—¿Demà a matí, oy?...—

—A punta de dia...

Ja era fòra el portal quand reculà tot d'una..... S'aturà, acotà's; somrigué; llucà'm de cua d'ull; badà els llabis com si anés a dir-me alguna cosa; més, avergonyint-s'en, sens dupte, s'esmunyí de nou. Pobre Tinet!..... Pla la sabia jo la que duya al pap... ¡Que pensàs am la Cinteta!... ¡Que tombés als didos!... ¡Que li aplanàs lo camí.....

Una abrahamada del Calillo sospengué mas exclamacions.....

—¿Qu'aixerit, fa?...—esclafí el Tinet, ajogaçant-s'hi... ¡Pas lo coneix enca-ra, el Baliu!...

Lo dimontri del bordegaç m'havia aquisat lo cadell no més que per retreure'm a la Cinteta... ¡Quand jo ho deya que la cosa apressava!...

—Anem, Tinet, are sí que veig que l'estimas!...—vaig dir, coneixent lo que gruava per recordar-m'ho.....—¡Pas me n'oblidaré!... ¡Pas me n'oblidaré!... ¡No et desficiis!... Home!...

Y el bordagaç, no podent mostrar-me son agraphiment, pel respecte que li movian mos ayres d'amo, destoga's am lo Calillo, festejant-lo y amanyagant-lo fins a rebejar-s'hi.

—¡Prou valdrà més qu'el Rey, prou!...—esclatà tot d'una, fent-me arribar fins a mi sas festas.

No era mal goç lo Calillo. Potser li mancava raça; un xic de raça; allò, puretat d'ayres; emprò, prometia. Cua-dret, llarch de morro, coll-maciç, ganguil, combat d'ancas com un'euga y am més orelles qu'una ruca, jo m'el vey a coniller dels de més ànima. Clapat del llom, fet una perdiu, com aportant-se a la Perla, me vindria a posta per cap-d'esquila. ¡Ah; quand l'hagués esbravat, quand trasquejés per marges y bardicas, erta la cua y boca-terrosa, resseguint motas y rebolls, fins a rastrejar las peças!... Pantejant, enlayre el morro, esgratinyant la terra, y revenxinant-s'hi de cua, quadraria's a l'ensumar el rastre; avinentant-m'el am sos glapits!... ¡Apa, Calillo, que ja és nostre!... Lo herbey se bellugaria al fregadiç de la peça, esquitllant-se, desatarentada; jo li aplanaria l'escopeta, ben tatxonada de perdigons; esclataria el tret alego, y al tamborellejar la bestiola, aferrant-s'hi el Calillo am quatre salts, me la trasbalsaria a mas plantas...

—¡Pas s'ho pensa mossen Lluch!...—responguí al Tinet, que se m'assecava la llengua a copia de lloar-m'el...

—Clar!... ¡Com n'està de son *Jueu* fins a las ceyas!... Emprò, què compon lo *Jueu*!... Quand lo Calillo s'haja fet, ni adhuc am tornas li brataria!... ¡Lo Calillo!... ¿Què va que si ensuma la llebre vos ne sopeu un'anca a cân Balius?...

—¿Empaytada pel Calillo, Tinet?...

—Y doncas!...

—¡Pobre de mi sinó hi hagues recapte!... ¡Bon goig que no se m'esveri, si per etzar la rastreja!...

Més, com se m'acudís tot d'una qu'el bordegaç sols me lloava el cadell, per retreure'm de nou al Balius; lo qu'és parió de dir que no pensava am res del món, llevat de sa xicota, vaig afegir am picardia:

—Per çò, Tinet, si la casa s'ens gira, pas tornaré am lo sarró vuyt... No't mancarà un cap qu'et plaguía, si n'ets mal!... Potser no serà llebre; emprò, què hi fa que no sia llebre mentres te vinga de gust... Oy, Tinet?...

Y el minyó, entenent la sonada, humilià sa vista fins a terra, somrihent, enrajolat; joyos per la murriesa y entendrit per mos desitjos.

..

Ja eran sis horas tocadas quand eixia al portal. M'havia enganyat lo temps. Apesar de ma precaució de deixar badada la portelleta de la finestra, pas m'era adonat de la celistia. Emprò com me n'havia d'atalayar, si gayre be s'esqueya a punt de ploure. Lo Tinet me deixondí.

—Fereu tart, l'amo?...

—¿Que va de bo Tinet?...

—Mireu; ja senyalan a matinas!...

Un quart après l'Agustí m'engirbava dessobre tots los arreus de caça. La Perla y lo Calillo, ajogaçant-se per l'era, s'empaytaván y escometían, endias-trats, agarbonant-s'hi am tota furia... Semblava com si la Perla, menjant-se la partida, ensinestràs al Calillo, per fer-lo eixir ayros de la prova... Al reparàm ane mi, y en tant lo Tinet m'ajustava els calçons, lo Calillo s'em tirà al demunt, rebent, esbojarrat, d'una embestida... La Perla, engellogint-s'en, vulgué sop-

tar-li l'escomesa, barrotant-li la marrada, més lo Calillo endevinà la tramoya, y saltant-li per las orelles, me l'enderreri de molts passos... Al peu del portxo vaig entendre a la padrina... «Ja rondinem?... Ja rondinem?... Mireu's qu'en-cara és mati!»...—¡Te dich, qu'et muiaràs!... ¡y de bo!... m'ho senyalan los peus!... ¡Pla qu'ho encertarias de no eixir!... ¿Fa, Tinet, que no s'ho aporta el temps per anar a caça?...—Lo Tinet, per tota contesta, m'arranjà els ormetjos a corre-cuyta.

—Adeu-siau, padrina!... Bon dia, Tinet... ¡Fins a la tornada!...

—¡Xopluga't, si per cas!... sents, noy?... ¡Gorda't de la muiena!...

Al deixar lo baluart, lo Sultan y el Rey odolavan com si els tostessen...

¡Quina frisor la de las bestiolas veient que no m'els ne duya!... veient que no m'els ne duya, y que la Perla era la preferida!..... Lo cor me dava per cridar-los. Més, ahont aniria am la currua, sol, y sens altra deria que la d'apedaçar lo de l'Agustí?... Per no sentir-los vaig apretar la cama..... La Perla y lo Calillo anavan y venian devant meu; rebents com a llençadoras... De tant en quand, s'allargavan enllà, resseguint matolls o endinzant-se per las bardijas; més, ataleyavan tant amatents mos passos, qu'encara no em decantava un xic, ja m'els tenia al dessobre... Nò; lo qu'és de maymons, pas n'afartavam a casa!...

Trencant pel torrent vaig adonar-me d'unas gotetas..... Pas s'havia fet clar..... Tot era una broma..... Per no muiar-me, vaig assolir los esqueys, em-prenent-las dret a Roquetas... Si tant apretava, m'hi xoplugaria, fins qu'amay-nés; pas eram al fort de las plujs; y si es mantenia el ruixim, tiraria avall, per la dreuera, a matar el cuc a la Resclosa..... Tot mastegant-m'ho aixis, s'anava espessheint la pluja..... La Perla y lo Calillo, ensumant las gotas, es-cursavan sas embestidas..... La Perla morrejaba els terrossos, frisoja, y am las orelles caygudas; lo Calillo, ajogaçat encara, agarbonava-s'hi a toms, venint-s'em entre-peus tot espolsant-se la muiena..... Ja s'ovirava la Resclosa; més ne teniam per un troç ans d'arribar-hi...

Llucant dret a ponent me s'aparentà que s'aclaria... Blanquejava un xic, a parrachs, y adhuc la claror, del sol, allencada y somorta, com esdevinguda de lluny, transparentava's pel boyrim lo mateix qu'un flam derrera vidres... Vers a llevant sí qu'ens l'amenaçava..... Tot era una foscor..... Una foscor grisa, moradencia, agombolada d'un pany; que s'arrossegava y estenia amunt, em-passant-se comas y conreus com si fos un d'aquells drachs de las rondallas. Termejant per Roquetas vaig esmentar a l'Agustí..... L'Agustí em recordà la caça; la caça al Calillo, que tentaria d'esbravar, si el temps s'hi ajeya; lo Calillo a la Cinta; y ensems qu'es capdellavan dins mon seny, la Cinta, la llebre y lo Calillo, entortolligats pel secret d'en Badius, que ja em duya encuriósit desde la vesprada, la pluja refermà, borrasquejant tot sopte.....

Una goteyada primer; un pedrusquim, tot seguit, rodó y menut com anissos, qu'és fonia al temps de botre; unas pelayas de neu, més enllà; més grossas y espesshidas en quant més minvava l'aygua, y unas ratxas de vent, lleig, humit y rufolos, esbufegant a toms com un asmàtic m'acompayaren fins Roquetas...

Aprés de bregar am los goços que s'escometian am los del casal, ans y tot de passar el barri, vaig cridar a la gent...

—Y ara, sant cristià am semblant dia eixir de caça?...

—¡Pas n'hi haurà per molt!...

—¡Qui sab!... ¡Si un cop de vent no ho esguerria!... Lo qu'és a Suria prou hi bat de bo, prou!... Am tal que no sia pedral!... ¿Esmorzareu, fa?...

—Per mata el cuc, Jep!... Un borrego, si el teniu, y sinó, pa y trago... Feré nou-horas a càls didos... Molt serà que no s'abonanci.

Ja no queya sinó neu... Borralls a dret fil, a plom, que devallavan catxaçuts, catxaçuts, fonent-se pel terror o acoblant-se per l'herba; filagarças de borrallons, bellugadiços com a llambrichs, cayent a baix, arremolinats per las ventadas, pelayas y borrall, lliscant de nou am maymoneria, ensemps que minvavan los bufaruchs: aixis, suau, reposat, plascevol, a tom per la sembra-dura: tal fou l'ayre de la nevada...

Per allà a nou horas, vejent qu'anava parant, vaig desfermar els goços; emprenent-las vers a la Reclosa... Volia tirar per la marrada, per esser més ferm lo camí: emprò, com la neu no havia pres, llevat dels claps de verdura y dels tous de las ubagas, vaig decantam per la drecera... Lo torrent baixava gros; com si hes xafegat a montanya... La Perla el passà d'un salt, sortejant los còdols, lo Calillo... ¡quin'una ens ne va fer lo Calillo!... ¡Pas volia seguir!... ¡Sinó l'amenaço amb un roc!... Pobret... ¡Com may s'hi havia vist, a flor mateix de l'aygua!...

Girant per la Reclosa vam topar-nos al Baldiri..... S'arribava al torrent...

—¡Baldiri!... Qu'aneu per algun parany?...—vaig fer-li, per esbrinar la nova de l'Agustí...—¿Prou seguiu un rastre, fa?...

Y entenent la picardia, el sornut me contà lo de la llebre... Era cert; cert del tot; adhuc en Balius l'havia soptada... Afegí qu'anava perduda, sens esma, com si l'empaytessen de lluny, aventurant-s'em a jurar que, a no esser pel dolor, qu'el fermava al casal, feya dias, pas la deixava de petje... La goça, com si endevinàs lo tracte, tot era enlayrar el morro y remenar la cua, frisant per esbargir-se... Si l'haurà ensumada?...—vaig pensar, despedint-me del Baldiri, y atiant a la Perla per las sevas.—Lo Calillo s'hi trobava nou... Pas sabia hont dar-la... Tot era anar y venir a corregudas; arriscant-se pels trencalls o bordant per las bardijas, encuriolit, ajogaçat, de pura-pensa... Al pujar per las bohigas vaig perdre d'uy a la goça... S'era endinzada per las pinedas que resseguien lo comellar, clapejadas d'arços y arbossos; emprò, ni pels esclariçats dels ombrus ni pels rempeus del rostos s'endevinava lo bellugader... S'em feya raro que no s'en hagués dut el Calillo!...

Cercant-la y cridant-la vaig assolir la costa... La neu s'hi era anat assentant; més, allò, un tel, una gruixa de pesseta... Pels ayres del temps, lo mateix sol que la veje esclatar, la fondria a la primera uyada...

De sopte vaig llucar a la Perla... S'esqueya enllà, a l'altre bandada, per l'aulet d'en Many... «¡Perla!... ¡Perla!... ¡Vina'm ací!...»—Més la goça no s'en movia... Lo Calillo, ataleyant-s'en esmunyí d'entre mos peus, apretant a corre per aconvoyar-s'hi... Mitj quart après vaig assolir-los... Lo que ja em maliciava... La Perla, ensumant per la neu, s'adonà d'una posadera de conills, rastrejant-la y seguint-la fins al cau, entafurat al peu d'una freixa.

—¿Portéssem la fura, eh, moça?...—vaig esclafir, amanyagant-la—Algun llodrigó que s'ha aventurat fins a l'herbey anyorant la tenre, vêt-ho-aquí!... ¡Cal pas que frisis, ara!... ¿Entens?... D'aquêts array!

Y al crit de «Som-hil!...» devallàrem pel dret, aconseguint la tasquera de las pinedas.

Una uyada de sol, assenyalant mitj-dia, me féu pensar am mos didos... Diantxe de Balius, negar la moça al Tinet; sens més que dir, ni rahó que la de un «no pot esser!...» ¿Y per què no pot esser?... ¡Pas té cap tara el bordegaç, per desnonar-lo!..... ¿No's volen els dos?... ¡Fos algun manco el Tinet!..... ¡Vaya un manco!..... ¡Si al veure'l, pel segar, adhuc a ún n'hi venen ganas!...

Aixis ho anava xafant, encaboriant-me més a cada tom, fins que vaig sentir que m'anomenavan... Pas me n'hauria adonat... La goça, esquitllant-s'em totduna empaytada pel Calillo, m'en féu apercebre... Era la Cinta... La mateixa Cinta..., que s'arribava a l'horta... Quins alegroys al sobtar-me!... Clar!.. Conxorxada am lo Tinet, ja li bastava el veure'm!... ¡Com que si jo no hi ha-gués atinat, sols am la malícia de-sos uys ja hauria entrat en sospita!...

—¿A espantar els conills; oy?...

—¡Pas hi tocas!... Piquem més alt!... ¡És qüestió d'una llebraça, veyas!... ¿No n'has sentit a parlar?...

—Calleu!... ¿Qui era?... Ne tinch fums y... cert!... Lo pare... Sí: era el pare...

—¿Qu'és a cà-teva, o al troç?

—A fer carbó, ja fa tres dias; am los noys...

Y com si jutjàs qu'em venia a través, l'escaure's fora en Balius, afegí, res-solta:

—Arribeu's-hil!... ¡Pas són molt lluny!... ¡Són al bosc del Compte!... ¡Oy que diuen si la llebre hi pastura!...

—De bo Cinta?

—¡A fè de refè!

—¡Doncs, la guanyas, veyas!...

Somrigué, em mirà amb uys agrahts, y endevinant ma gana pels badays, reculà dret a casa...

La dida no s'en dava compte.

—¡Am semblant temps, taujà!... Sens innovar-m'ho sisquera! ¡Pas te cos-tava un res de fer-m'ho dir per la Laya!... Sèu... ¡Sèu, anem!..., ¡y atipa't!... ¡Trunfas y cols, noy; són de dinar...! Et feré una truyta, am cansaladeta, eh?... No sé si t'agradarà aquèt vi... Pas té mal tast; emprò, lo redimontxi de las plujas... Trencadet... Un si és no és trencadet...

Vejent que, a copia d'afalachs, ni em deixava penre basa, malverant-me la ocasió d'esser fòra la Cinta, vaig esclafir sens refujos:

—Be; anem al cas... ¿Sabeu per què só vingut?... Doncs, per esbrinar lo del Tinet! ¿Què vos ha fet aquell xicot?... ¿Quin reparo hi teniu?...

—¿Fill; pas só jo qui ho entrebanca!... Per mi array... Cosas d'ell; no ho sé!... Si fos aquí...

—Dida; só vingut per sebre-ho; enteneu?...

Al veure'm enseriat, s'enrajolà un xic, com avergonyint-s'en, encongí's d'espatllas, creuant alhora sos braços. y fent-se un punt a la boca, esclatà am misteri:

—¡No sé com dir-t'ho, fill!... ¡Potser que t'hi arribesses!... ¡Cosas d'ell!... Ja t'ho só dit!... ¡Só vessat més llàgrimas!...

Mitj quart après y encuriolit com may, las emprenia vers als boscos corrent y tresquejant a tota pressa.

Anava's serenant... Un ayre sanitos, provinent de montanya, perfumat pels timons y romanins escombrava els núvols, enfolcant-los pels indrets de Biosca... Escayrats, acoblant-se o atupint-se, reeixian allà, al lluny del lluny, darrera las comas y els tossals, com si una altra serra esclatàs totduna en lo mateix cor de la Segarra. Ovirant-los desde la costa del pla del coll; adhuc se m'afigurava qu'el Montserrat, trasbalsat de soca-y-arrel per art d'encantarias, s'ens ne venia a nostre terme... Un sol, làs, enterbolit, sens gens d'escalf, ni per entebiar l'engelivament del griso, qu'apretava am furia, s'escampava arreu, posant a la terra com si s'hes emmalaltida.. Los lladruchs del Calillo y la remor dels pins esbargian la solitud del lloch, resonant enllà, per prats y fondaladas am suau y misteriosa fressa...

Capficat am lo secret d'en Balius, poc me recordava de la caça...

Lo que se m'atravessava era qu'ho callàs la dida!... Més, y si en Balius li hes ignorat?... Emprò havia d'esser un pecat dels grossos que no el bescantàs ni a la seva dona!... ¡Refume si n'havia d'esser!... Mortal!... Mortal!... D'aquells que no hi pot res lo Papa!...

Mastegant-m'ho aixis, vam arribar al torrentó d'en Cendra. Ja s'oviravan los boscos..... Passariam la rierola pel molí del Sall, 'gafariam pel curriol d'en Llémàna, y ala!... dret a las bagas..... Lo Molí del Sall, assentat al peu del marge, aparentava desde lluny com una gabià d'esquirol penjada al cim d'una finestra..... Los albas y las canyas, migrats per la llunyaria, reixian lo mateix que testos..... Uns lladruchs de la goça me feren girar totduna envers las bardicas... «Carau!...—vaig esclafir, sospitant de la llebre,—quina en fora que la soptéssem... ¡Y qu'és l'hora de la mitj-diada!... Per sí o per nó vaig posam a l'aguayt, engaltant-me l'escopeta y aquissant al Calillo, qu'es rebregava pels terrossos..... «Ala, Calillo!... ¡Afanya-t'hi!... ¿Que no s'ens esmunyi, sents?.....» Esverat lo Calillo, girà cua dret amunt, esbojarrant-s'hi com un diastre..... La Perla revingué tot sopte..... Portava un conill; un llodrigonet, rastrejat per las bardicas... «Be, Perla, be!... Te portas com un home!...—vaig fer-li, amanyagant-la de lluny... Ja acotava el morro per deixar-lo quand lo Calillo, retornant d'una brandida desde las feixas se li aferrà al dessobre, arre-bassant-li d'un mós..... «Y are, cap cigrany!... que vols qu'ens fugi?...—vaig dir-li;—aplegant lo llodrigó de terra y entatxonant-m'el al sarronet..... Lo Calillo, ensumant a la bestiola, seguia'm detras, grunyint a toms y recomptant mas passas.....

Faldejant la coma, entavenat per lo d'en Balius, se m'ocorregué totduna que descobria el misteri. Lo casal d'en Coy, encimbellat a la carena, arran del single, lo mateix qu'un niu d'àligas, me revivà una feta del dido qu'em posà al rastre del secret... Pas era altra cosa!... Lo besavi del Coy y el de la Regalada van haver-se-las un dia sobre lo fitament d'una vessant... Començaren malparlant-se; s'apunyegaren un eixir d'ofici; anaren per justicia alego, am galant minvament de sos cabals; més, cap d'amos s'aconortà del fallo, y en-quimerant-s'hi de dia en dia, en Coy rematà el plet vergassejant de mort al de

la Regalada... Com eran bona gent, y s'hi posà el batlle, entre altrás personas de cabal, me l'engarjolaren sis mesos..... En Coy morí del sust; lo de la Regalada..... pas ho só esbrinat may!... Uns deyan què de passió d'esprit; altres que de remordiment..... Lo certus és qu'al retornar de presiri me li agafà una marfuga, que l'enterrà a las pocas horas..... Tres generacions han passat desde aquella feta, y cada una de las tres ha enviat un home a presiri per la mateixa causa..... És allò, no s'ho poden pahir..... no s'ho saben acabar... com si ja al neixe s'els congriés a las entranyas.....

Lo dido y el pare del Tinet anavan a fer gresilla a l'Hostal de la Rossa... Una festa, jugant-se l'ayguardent al tutti, van tenir-se las sobres d'una basa... Que si éts... que si no éts..... Anà enlayre el porró, voleyaren las cartas, y agarbonant-se a l'eixir de l'era, s'esbatussaren com uns jueus... L'hostaler va despartir-los; assossegant-los y amoixant-los, més, d'allavors en avant, y am tot y anar a cà-la Rossa, ningú els era vist jugar al tutti... Pas fora estrany, doncs, qu'en Balius, enquimerat encara de la feta, y a semblança dels d'en Coy, s'esbravàs am lo Tinet per venjar-s'en... Lo que més me dolia, és que la nafra del despit, se li hes fet tant estantia; emprò, com en Balius n'era rebut tants serveys dels de casa, pas m'en veyà mal d'apedaçar-ho.

Ja assoliam los matolls... Ja entravam als boscos... Lo comellar, forrat de bagas de la Carena a la Vall, semblava desde el cim com un agombolament de núvols..... La boyra del ressol embolcallava l'arreu, brasejant pel rostos y espurnant pels cayres... Renchs d'albas y poys s'atupian pels trencalls y clotas, redoltats d'arços y falgueras; en tant los blets y romanins, vorejant los marjals o esclatant per las pradas, restelleravan-s'hi com a verduras... Los claps dels erms acaixalavan las bagas, arranant-las y esclarint-las, lo mateix que un'arna per una peça de roba... Per amunt, per replans y feixas, assentava-s'hi l'arbrat, ferm y ardit, com amenaçant als núvols; combant-se y ajeient-sé per las vessants, tal com si l'hes batut una ramblada... Munions de ratllas, creuant-se y entreteixint-se com las desfilas d'un riu, se destriavan per las comas, asseñyalant am sos replechs lo curs dels viarons y els aygua-vessos...

Com feya temps que no hi era estat per aquells baralts, m'hi emba-docava com un baylet a fira.... Adhuc resseguia els entorns, anomenant poblets y recomptant las casas com per fermança de què no en manqués alguna...

El sol tirava a la posta... L'ayre engelivava... Enjogaçats, los goços, se las heyàn amunt, furgant pels erms, y grapejant pels marges; sinó s'empaytavan pels rostos... Al soley d'en Quer vaig adonar-me de las pilas... Devian bitllar... Duas llongas fumeras, flonjas y ennegridas com las d'un forn de rajolers, s'enlayravan per demunt del bosc, arrossegant-se per l'espai, y lliscant enllà, llà d'en llà, confonent-se am la boyrada... Trencant per las bagas vaig cridar al dido. «Balius!... oh, Balius!...» Ressonà dos o tres cops ma veu, resseguint l'afrau; més, persona nada va respondre'm... dalt d'un repetjó, encornant las mans y esgargamellant-m'hi vaig tornar a la crida... Un espinguet, una mena d'alarit com anyorament de fera, esclatà tot al cop; sec, esquerdat, lo mateix qu'una escopetada... Vaig llucar pel tou de la boscuria, y uns pics remenuts, remenuts y negres com escarbatons, que rodolavan per un callariç d'alzinas, van saptar mos passos... «Balius!... Oh Balius!...» repetí totduna. Y es referen los esguells, y es bellugaren los escarbatons, furgant per terra, com si

fossen garrins qu'ensumessen tófanas... Un quart enllà ja ens vejerem las caras...

—¿Tu, éts, noy?...

—¿Qui s'ho havia de pensar?

—¿Qu'has seguit alguna peça?...

¡La llebre, potser!...

Aprés d'esbufegar un xic, y de remoure el cap amunt y avall, com animal que capcina, vaig esclarir-los sos duptes... Sí; era jo qu'havia eixit a des-hora, cercant lo rastre d'una peça que sabia hont jeya, segons fums; y qu'em plauria de portar a casa...

—Be, bordegaç, bel!...—esclafí el dido, boy preguntant-me amb un gesto si m'empassaria alguna cosa

Vaig mostrar-li el llodrigó, y endevinant per mos ayres que ja em feya saliva, es posà a escorxar-lo...

—Y el de casa, xicot?...

—Bons, gracias a Déu!... Ja he vist als vostres tot passant... La dida, la noya... ¿Doncs, quants dias fa que sou al carbó?...

—Amb avuy setze... ¡Aviat acabarem, si a Déu plau!... Ah, tu. Un bon plat de sopas, entretant, potser t'apariaria el ventre!... ¿Vols dir?... Mira qu'a la vesprada hi fa un fret!...

—Això ray; pas és foch lo que hi manca... Heu de basquejar pels goços també!... Deuen portar una caçussa, dido, am tant bella jornada!... Y... ¡escolteu!... Be, nól!... ¡Vingan, vingan las sopas; m'apar qu'els budells ja grunyen!...

Escapava'm lo del Tinet; emprò com se m'acudí que lo fet a fugas s'espatlla am pressa, vaig recular la paraula... «Per temps array!...»—me vaig dir, donant un tom pel bosc, mentres s'atrafegava el dido.

Arreu s'hi veyà el trasbals... Tot aquell clap de бага, esclarit per las destrals, com esbuyada forra de cabeys après de passar-hi la pinta, esqueya's farcit de brossa... Asclas y bosçays, maças y tascons, socas y esberlas; per tota hont posava els peus ensopegava am una nosa o altra... Llençadas de reves, o fetas un garbuix, algunas en barrisca y moltras a l'esgarriada, adhuc m'entrebancavan a estonas... Havian fet cinc pilas, y s'amanian per la sisena... De las cinc n'eràn venudas duas. Lo rastre de las plaças emmascarava el terror, com si l'hessen femat am sutje o el formiguessen per bohigarlo... En tant s'hi afanyava el dido els minyons vigilavan las pilas... Tots n'navan bruts, emmascarats, lloids, com si trebayessen a la farga... Adobats arreu per la carbonisa, llampegava'ls los uys, ribetats pel polsim lo mateix que cucas de sagrera; sagrant-los els llabis com si s'els hi hes obert una nafra...

Eram ja cap al tart... Los espirays de las pilas trepavan la foscuria esbargint enllà las flamas, tal com un raig de sol a l'atravessar el rossó d'una iglesia.

Arrebossada per las ombras la бага, esporugua de veure... La mateixa basarda que si fos una cova.

—¿Hont éts, noy?...—cridà el dido, esferehint-me.

—Som ací... Som ací!... Ja hi corro!...

Brincant per munts de cendra, tous y arrodonits, resquicias de las xeras d'altres dias, vaig atancà'm dret al Baliu.

¡Apa, noy, que ja bullen!—esclatà, emmenant-me a la tenda, una barraca que s'havien bastit, apuntalada amb estacas, coberta am canyas y branquillons, enramada de dalt a baix y atapahida de brosta.

—Y aferra-t'hi be, sents?... ¡Qu'apreta el griso!...—afegí, signant-me las graellas, hont reposava el llodrigó, ert y aixancarrat, fumejant encara... La Perla y lo Calillo, aburrint la xera del portal, s'en vingueren a mos peus, tot remenant la cua, com festejant-me l'apat... «Alo, teniu, que ja us ho haveu guanyat!...»—vaig fer-los; llençant lo cap a la Perla y las potas al Calillo... La Perla tomà el cap, a l'ayre, d'un sol mós, espetegant de llengua com si salivés una laminadura... Lo Calillo s'aferrà a las potas, y ajassant-se a terra, fins a fregar-hi de panxa, repelà els pellingos, tot ventant-s'hi am la cua... Lo refrech de ma cullera y els cruxits dels ossets, a l'esmicolar-los els goços, retentian dins la barraca com sons de llunyadana cobla...

Ja fet de sopar, vaig arribam a las pilas... No volia clucar l'ull sens empaular-me amb en Balius... ¡Per esbrinar lo d'en Tinet!... ¡Per esbargir mos duptes!... Pas hauria 'gafat lo són amb aquell rau-rau entre ceyas!...

A l'eixir de fóra vaig notar qu'em cridavan... Era ell... Ell mateix, qu'em convidava am sa companyia...

—Y doncas, dido?...

—Veuràs... Arranjat l'hort, ja gornits los planters y llestos de la sembradura, vam dir-nos: «Què hi ferem a casa?...» Y besquejàrem pel carbó... ¡Goyta!... Ja en som venut dos pilas als tragners de Suria... ¡Y que travessavan de trenta cargass!... Ben pagat... ben pagat noy!... Açò sí, carbó com lo nostre, que no el cerquin ni amb uyerass... Ja el veuràs, ja el veuràs, demà; quand desfem la grossa... Pas ne surt del rogenic, del fumos, cal... Ni qu'el necessitesses per remey n'aplegarias un trit!... Tot és bo, lluhent, de color de llargandaix; com si fes ayguas; amb un trinch si el bats per terra, que ni que fos una dobla!... Nó; en quant a ben cuyt!... Ademés, tot són brancas!...

La veu d'un dels minyons lo féu arribar a las pilas...

—¿Que no va be, açò, noy?...—vaig esclafir, atancant-m'hi...

—¡S'ens llampà un xic!...—esclatà el grand, obrint un espirayet y tapant-ne els altres.

—¡Com se gira vent—reprengué el dido—s'hà d'anar més am comptel... És lo qu'et deya suara... Per que ixca bo cal que no t'hi ajegas... ¡Lo més xic dels descuyts pot escapnar-te una pila!... Ara mateix... ¿Has vist?... Res... Lo qu'es diu un alè d'ayre... Se t'inflama un boscay; no t'hi paras: aquèt encen un sostre; no hi arribas amatent, y alo!... esguerrada la cuyta!... Poc ho saben las donas que s'atravessin aquèts riscos per una cosa tant tènua!...

Digué, enfilà's a la pila, armat del bitllot, bitllà-la una estona, resseguint las parets, y furgant un dels costats y acotxant l'altre, desllampà la brasa. Una glopada de fum, més negre encara que la fosca, eixí del coll de la pila, arrossegant-se per l'entorn lo mateix qu'un clap de núvol...

—Algun boscay acoroçat; algun troncot de fusta rèvola; vèu's-ho-aquí!—botzinà el dido, tot devallant l'escala. Y reparant qu'un escandell, ja enrogit, s'esvahia amunt, espeternegant per l'espai revestint-lo d'espurnas, afegí:

—Pla que n'endevinaria la soca; veyas!...

Ja s'era fet nit. Freda y esblaymada la lluna, aclaria l'arbrat, parpellejant pels cims lo mateix qu'una celistia. L'ayret, frescal y somort, com entebiat

per la serena, rondinava pels voltants, entelant-nos los uys y engelivant-nos las espatllas... Esmarat per la boyra el terror, ja fangos per la mullena del matí, recruixia a nostres petjes, esbravant-s'en una fetor, ingrata y rònega com la del fons d'una bauma. Nos esqueyam a sis passos, y ja la tossa de las pilas era engolida per la foscuria... Llevat dels espirays, esguardant-nos am sos uys, com si ens empaytés una llopada, y d'alguna xalda vagarosa, serpentejant per la fumera, com animeta perduda: tot ho arrebossavan las ombras...

—Noy!... Alo!... Cap a joc!... ¡Que d'ací a tres horas hai de reprendre'lsl!... —esclafi el dido, signant als minyons.—¡No vos hi ensonyeu, ey!... Bitllar y fora no s'ens escapni.—A l'arribar a la barraca, llençà uns ascles a la xerra, fogaçant-la un xic, a truco de veure-s'hi una mica... La Perla y lo Calillo, enroscats com un caragol, hi roncavan lo mateix que berros...

—Té, noy; abriga't—me digué el dido, allargant-me una manta.—Y abasta aquella, si no en tens prou!...—afegí, estovant-me el jas a corre-cuyta.. La fressa de la paya em recordà el meu llit, lo meu llit del casal, am sos tous matelassos; l'esment del casal me va retreure al Tinet, encaboriat y enutjos per lo de la Cinta; y reparant qu'el Balius ja se cercavà la jeya, tot rebregant-se per la jassa, encuriosint-me lo del secret, vaig resoldre emparaular-lo.

—Dido!... ¡Be m'atendreu uns mots ans d'estirar-vos-hi!...

—Y ara, noy!... ¡M'ho demanas amb uns termes!...

—Sobres lo del Tinet, vèu's-ho-aquí!...

—Sobres...

Pel fresseig del jas vaig comprendre que s'hi redreçava...

—¿Sobres lo Tinet has dit?... Y be: què t'hi va a tu?...

—¡Com que só vingut adreças, dido!... ¡Per la caça pas hauria fet cap fins ací!... Més; com lo pobre...

—Veuràs; noy; clar qu'és de planye; més, no pot esser... no pot esser...

—És la cançó de la dida... No pot esser... Per çò hi vingut a topar-vos... Açò de «no pot esser,» no passa d'un estirabot, dido, y amb un estirabot pas eixiriam de duptes.

—Doncs, res ne treuràs, veyas!

—¡Vull sebre-ho, dido!...

—Escolta'm noy, és un misteri que ni al confes lo só dit... ni al confes sabs?... de modò y manera que tant és que risquis com que rasquis... Y no t'ho prenguis a mal, ey!... puix llevat del confessor, foras tu el primer de sebre'l... desenganya-m'el!... Distreu-m'el-ne!... ¡Que s'en busqui un altra!... Moças array!...

Callà's, fressejà la paya de nou, remoguda pel cos del dido, y es reféu la quietut... Lo pany de ma escopeta, reflectint lo flam de la fogaça, espillerava com si fos de vidre...

Despitat per sa taujaneria, vay empendre al dido altra volta...

—Be, dido, be. Vós no m'ho direu; emprò, pla m'ho temo... Ja ho sospitava, en veritat; més, no gosava a dir-vos-ho... No vos feya de semblant fusta... Be la gordeu prou la rencuniada!... Tot ve d'allà... de lluny... d'aquella palestra amb en Jep, a l'hostal de la Rossa, per una basada de tutti!... És la cançó dels Coy am los de la Regalada; clar!... Emprò...

Rondinà la paya; redreçà's lo dido, y reprenent-me tot sopte, esclafi:

—Noy! per mor de Déu, no m'esbronquis d'aquét terme... Só jayo, be ho

sabs, més, si un altre que no fosses tu em busqués aixís las pessigolas, té por que m'hi agarbonaria... Vull que lo que m'has dit no m'ho hajas dit, entens, noy!... Y en quant a lo d'en Tinet, debades és que hi dongas voltas!... Pas has de sebre-ho. ¡Te basto a dir que só jo el primer de planye'!!... ¡Veyas si em desplau la feta, doncs!... Y deixa'm clucar els uys, que pas és són lo qu'em manca!...

Vay entendre que s'hi ajeya, y reprenent-lo ans que s'hi endormís, vay esclafir despitat:

—¡Ja vey, dido, que pas me teniu per galant cosa, quand vos esteu de complaure'm. ¿Què li trobeu al Tinet?... ¿Quin'una vos en ha fet?... ¿Perquè li negau a la Cinta?... ¿Què li manca al xicot?... Jo vos ho só dit, só vingut a dretas per esbrinar-ho y, com més va més m'hi vay entossonint; perquè s'ho val, didol... Sinó; digueu-me; llevat de quatre hereus, que sols trukan doblas am doblas, quin minyó em citau de tota l'encontrada qu'es retiri al Tinet com a honrat, com a trebayador, com a aixirit y adhuc com a guapo; ja que de tot s'en fa mesura!... Y si és aixís, açò que tant vos amagau, digueu: no pot esser una allevança?... adhuc que fos cert, cert y provat, (qu'estranya cosa fora que no me n'adonés jo, tenint-m'el) perquè us estau de bescantar-m'ho, si com és de capir ne puch rebre las malas?... ¿No em responeu?... Doncs, be; perquè entengau, dido, que no m'hi aferro per repropieria; tant net de taras jo el vey, que d'ací a tres mesos vull qu'em meni l'hisenda!...

Açò de la hisenda se m'acudí, per temptar-lo, puix pecava de coquí; emprò, ni tocant-li la flaca, aventurà's a respondre'm... Ja em dava per desvergonyir-m'hi, quand entenguí que dormia... «Be; si qu'en fa cabal!...»—vay remugar, encenent-m'hi...

La yeu d'un dels minyons, avinentant a l'altre que se li llampava la pila, em recordà lo escarraçadot qu'anava el dido, y judicant que s'era dormit vençut per la passió de la són, vay escusar-li la treta... També jo m'hi vuy estirar... Capolat del camí, y encaboriat am lo del Tinet, am tot y fer-s'em anyoradica la molsuda jassa del casal, pas vay trigar en dormir-m'hi. Més, llevat del primer són, qu'em serví per descans, los demás trasts de la dormida me s'anaren fent tant prims, que se m'aparentà com un somni... ¿Quin'hora era?... Pas ho sé. Pel corn d'en March, emmenant la dula a la pastura, me s'afiguraren sis horas... Lo só s'oia al lluny, molt al lluny, lleu y confos, com trasbalsat per l'ayre... Al parar-hi ment, adhuc me semblà entendre als animals gatzarejant pel prat ajogaçats y alegres, com los xerrics de Biosca en ixent d'estudi.

Pels badayons de la tenda compreguí que clarejava... Vay rehuyar entorn tot deixondint-me, y... ja no hi era el dido... Un dels minyons l'havia repres; entornant-s'en a las pilas... Los goços. fets un munyoc, s'ajassavan a mos peus, llucant d'un uy, com esperant ma venia per alçar-se... Sentia un pes, aquí, en mitj del cap, al frech de la corona!... Una mena de pes com si m'alcessen a plom, estrebant-me amunt, musat pels mateixos nirvis... Y, tot era allò, lo d'en Tinet, que me l'atravessava com un clau... ¡Fúmere de Baliu!... Ignorar-me el cas ane mi, al qu'alletà sa muller, a l'hereu de la Prada; a l'hereu de la Prada, del que may n'havia hagut un nó, pidolayre y tot com era!... (Pobre y malhaurat Tinet, quand ni semblant mitjaner servia!...

Al pensar en açò, s'apoderà de mi tal quimera, que vay eixir del jas, frisant per empendre al dido.

Ja es feya clarent. La xera del portal s'era anada consumint, socarrant lo vol del terror am la xardor de la calinaça... Arbres y matolls, destriats per la llum, qu'empenyia arreu la boyrina, retallavan l'espai; esclariçats sos cims y verdejant sas branques. Foranas veus van atiar-me de sopte vers las pilas. Tot anava en renou... Soptat pel tràfèch, vay sospitar si s'acostarian los traginers, y s'afanyarian per la càrrega... Lo gorda-bosc del Duc y el messeguer del terme, reprehent als noys d'en Balius, tenian compte las pilas... Ja n'havian despullat una, la que feya més tossa... Los minyons, emmascarats com a dimonis, trasbalsavan lo carbó a la mesa, esborancant la pila am llurs eynas... Lo dido, un xic allunyat, s'escarraçava bo y de ferm per muntar-ne un'altra... Fora la derrera, la de recoure els culots... Alçava's per aplegar els boscats, estacava'ls a terra, en rodona, escayrant-los una mica, com a ventre de tupí; bastia el sostre am los culots, enfterant-los ún per ún, y apressant als de la mesa, reprenia la tasca... Ja assentada la pila, revestiria-la de terra, forrant-la am mata o fanals, y obrint los rencs dels espirayets, calaria-la de sopte... De tant en quand s'arribava a la mesa per esparvillar als minyons... Lo rabadà de la Farga y el pastoret de Codenys, s'eran llogat per ajudar-los... ¡Pas los vindria mal una dotzenota de cortos!...

Lo rabadà, armat del raspall, escampava els munts de carbó, qu'hi trasbalsavan los minyons, ensems qu'el pastoret, am la regadora amanida, ofegava-las am sas ruixadas...

—Bona terra per planters!...—deya el gorda-bosc, al dido, assenyalant la maca de la plaça...

—¡Y per fer-hi trunfas!...—respongué el dido.

—¡No mancarà qui se l'emporti!... recalçà el messeguer, enlayrant lo bitllo, y apuntant-lo dret a la Farga...

Tot ronsejant, ronsejant, vay apropar-m'hi... Los goços, com si entenguesen mon intent, se m'havian esquitllat, emprenent-las am lo dido... La Perla li saltà el demunt, beyugant la cua y am la llengua enfora, com per besar-li la cara... Lo Calillo se li aferrà als esclops, estiragaçant-los-hi am las dents, com ho feya am las costellas...

¡Ey, tu!... ¿Estàs?—esclafí el dido, amenaçant-lo am l'arpelleta d'enrestellar las brasas...

—¡Bon dia!...—vay fer, coll-girant-me pels de las pilas...

—¡Bon dia, hereu!...

—¡Bon dia, grand!...

Lo dido es decantà, boy esbargint als goços, y sens moure's d'ajupit, tot enfilant boscats, me digué, al veure'm:

—¿Ja has clucat l'uy, noy?

—Pas a pler, dido!...

—¡Com no hi estàs fet a la paya!... Fa?...

—¡A la paya ray!... ¿Sabeu a lo que no estich fet?...

Ja anava a etjegar-li; emprò, pas me calgué el dir-ho.

Alçà's; rebatè el culot qu'estrenyia; s'avençà dret a mi, motxo, pensiu, malmirros, y encarant-s'em totduna, me digué, recant-li:

—Mira, noy; era'm jurat que ningú ho sabia, ningú del món, entens?... Emprò, al veure't aixís, enfurrunyat, rumios, am la murria a sobre, y a l'acudir-s'em qu'èts de la Prada, l'hereu de la Prada, que va alletar la Tresó, ja no

sé pas com aguantar-m'ho... ¡Que se m'en va de la boca, veyas!... Doncs be... Pasma't!... Que ja et vagará temps per fer-t'en creus!... ¡Lo Tinet y la Cinta són germans!... Germans, noy; no en duptis!... Ja t'ho contaré... Ja t'ho contaré... Sols un prech t'encomano, que no n'hegan un mot... ni un mot... ells, ni ningú... Ignorant-ho, no en penan. Figura't ara si ho rastrejessen quin corcó els fora tota sa vida!... Ho entens, noy?... Veuràs... Aprés de desmamam a tu la Tresa s'em féu grossa... Fos que n'hi hauria passa, fos qu'anant a l'hort... què en sab ún?... ¡No els ho preguntis als mals d'hont venen!... Lo que cal és guarir-los alego!... Doncs, be; la qüestió és que s'em follà... Gelosa d'una canalla y rebotida de pits, ja cercavam criatura, quand s'escaygué a passar una bordeta...

«Fillem's-e-la?...»—Ella em va fer. «¡Ja ho has dit!»—¡Nos venia tant de vintyun punt!... tant a dretas!... «¡Y si ens la prenen quand sia grand!...»—Vay esbrinar d'hont la duyan... A cà-la Rossa vay heure'n fums... Ensumant ensumant, vay entendre que la Tana, la coquesa de l'hostal, y el pare del Tinet, no es deixavan de petje... Un dia, aprés de la batuca del tutti, vay tòcar el bot a la Rossa sobres lo de la noya, y... no en vulgas més, clar!... La boca se li féu aygua, despitada perquè li era fugit la coquesa; y fil per randa m'ho contà tot... tot... Era del pare del Tinet... Ella l'encistellà, ajudada per la Rossa, y ell, a punta de dia, va trasbalsar-me-la al porxo... Y vèt-ho-aquí!... Tots se la creyan a la Santa Casa?... entens?... Y l'estornellet, enfaldat per la Tresa, s'aferrussava al mugró, engolint-se-la a la regalada...

—¡Sabeu que ni que fos un qüento, dido!...

Reculà un pas, mirà'm de fit a fit, tot atabellant-se-li el front, y am veu ferma, va dir-me:

—Y ara, per matar a la Cinteta, vés... vés... y bescanta-ho, si gosas...

—¡Dido!... ¿Per qui em preneu?...—vay esclafir, sentint que la sanch me formiguejava.

Lo dido somrigué, m'acaronà, com quand era menut, sobtant-me la quimera, y signant enllà, al lluny, vers a la Prada, afegí, bo y trasposat:

—¡Ja ho veus!... ¡Cal enganyàl, noy!... Y, puix li toca una creu, fem que no li sia feixuga!...

Los picarols dels traginers, retrunyint per l'afrau l'atiaren envers la mesa.

Tot 'nava endevant... Tot estava a punt. Allans a deu horas la bullanguera recua aconseguiria el repetjó, fermariant-la els traginers, arronsalant-la per las alzinaz; y en tant los matxos, am lo morralet penjant, s'endraparian la pinsada, y els homes arredossats a la xera, escalfarian lo ventre, en Badius y els xicots suant a viu llagrimall, omplinant los sarrons de brasas; d'aquella flor de brasas, negras, fullosas y revingudas; forrant-los de boixerica y mata totseguit, per trasbalsar-los dalt del replà, y carregar-los aprés de l'apat...

Per no fé-hi nosa, vay despedir-me del dido...

—Vaja, dido; adéu-siau y... no rumieu gayre, eh?...

—¿T'en vas?

—¿Qu'hi faria?... Valtros vos hi enqueferareu, y jo, ataleyat am lo tràfech, hi perdria l'estona... Las empendrem dret avall, a veure si n'alçan alguna!

—¡Oy, que frisan!... Repara...

—*Bueno*, doncs, fins a la dels Barbuti!...

—¡Sempre els mateixos!...

—¡Grat sia a Déu!... Vaya. adéu-siau!... ¡Bon dia!... ¡No us hi mateu, mi-nyons, que no l'arranareu pas tota la baga!...

A l'apartam de las pilas me s'aparentà que tot jo em refeya... Lo sol era més ences; l'ayre més pur; lo cel més blau, esblaymat, que tirava a gloria... Com més m'en anava allunyant més m'en adonava... Al trencar per la costera, la negra fumerola s'esbargia amunt, a glops, esllanegant-se per l'espai, y sombrejant lo marge; tal com si un vol de perdius s'aixequés de sopte de las bardes... Lo Calillo me s'hi era enganyat un bon parey de vegadas... ¡Sols lo cas del Tinet m'entevanava una xica!... Jo que m'havia vantat de què em fora un no-res l'adobar-ho, havem de mossegar els llabis y adhuc enrogir-me de galdas, com ventolari de mena, a truco de gordar el secret y no comprometre a la Cinta!... Oh; y si no més fos la Cinta la bescantada!... Ella array... Y el Quim, lo pare del Tinet... y de la bordeta... lo masover de casa... ja gayre be jayo... y al qui tots teniam per un sant home?... No hi havia remey... Rumia-ria un xic, y molt fora que no m'en pesqués una!... Calia fer-ho; adhuc en be de tot-hom... Anque fos a copia de mentidas!... Ja m'en confessaria après d'arranjar-ho, si tant m'apurava el remordiment...

Tot garlant-m'ho aixis vam arribar a la riera... Al passar la qual la Perla se m'estafurà per las canyas... «Hont vas, a caçar granotas?...»—vay dir-li, etjegant-li una codella... També el Calillo se me n'hi va corre... Pels grunys de la Perla vay maliciar qu'ensumava un rastre, y enfilant-me al marjal, vay aguaytar-lo... «¿Vols-t'hi jugar qu'és la llebre?»—se m'acudí totduna... Y encara no m'ho havia dit, que ja l'empaytava el Calillo... Ajupí'm: encaré-m'hi; avié-li lo tret; d'esma, al bulto, baldament hes tombat al Calillo, tot fou cosa d'un «Jesus»... Carrego; salto el marge, me n'hi corro, seguint a la Perla, que hi esquitllava com una furia y al peu d'un trencall, amorrat a un relleix, enravenada la cua y am los uys enfora, soto al Calillo, escaixalant a la llebraça... La Perla, perquè no se li esmunyís, se llençà d'un bot a sobre... Més, pas calia!... ¡Si el ruixat dels daus l'eran magolada de tot un quarto!... ¡Fins al cor mateix li eran entrat!... Engelosint-s'hi el Calillo, aferrava-s'hi com un llop.. Pas volia deixar-me-la!... Sols batucant-lo una xica li vay pendre... Emprò, ja la duya a las espatllas, fermada amunt, a la corretja del sarró, qu'encara el murri, sortejant mas coças, saltironejava per treure-la...

La gent d'aquells baralts, asmirada de la peça, etjegavan lo xapo per contemplar-la... Tots l'havian vista... Era aquella... La qu'empaytà el Baldiri, la que llucà el Baliu, la qu'aguaytava el Coy, la que perseguia el Roure... ¡Per xic que m'hi descuydi tots se me la feyan seva!... Oy qu'els l'haguera donada... ¡Totseguit!... Adhuc me dolia el pèl que s'en enduyan al pessigà-la per aviruar las terças!... Tretzejant amb úns y convidant a tots, anque no més fos de ditas, vam apropar-nos a casa. ¡N'exhalàrem de suor al remontar per la dreuera!...

Ja eram 'llans a mitj-dia. Al arribar al barri, los goços, anyorant als companyons, s'abocavan per las finestras, devallant après fins a l'entrada... Tot-hom m'en deya alguna... Que reposés... Qu'em mudàs... Que rosegués un bocí... La padrina, ferrant-s'em als colzes m'acompanyà dret a l'ascon; deslliurant-me del batent de l'ayre; fret y enllerguit, com si ens amenaçàs la

neu altra volta... Al reparàm la llebre tots s'en escruixiren: Vay contarlos lo cas, y avinentant-los que la era alçada el Calillo, tots s'en feren creus...

—¡Quand ho entenga lo Ecònomo!...—vay esclafir.

—Hi 'gafarà una quimera!...—esclatà el pare.

—¡Com s'en està tant del *Judas*!... —reprengué el Tinet, tot desembrant-me els estris y boy menjant-s'em am la vista...

Era deixat lo troç per sopar-me...

—¿Pels envols d'en Balias, fa?...—esclafi totduna, sospesant la llebre.

A l'entendre la tonada me semblà com si em puntxessen amb aguyas... Ni al passar la pigota vay sentir més formigor... Una mena de frisar... Igual que borronadura!... «Y ara; com t'ho engiponas?—vay dir-me, encaboriant-me am lo del bordegaç, y esmentant al Balias... Poc trigà en escometre'm... Eram ans del sopar; un xic après del rosari...

—Carau l'amo; pas m'ho creya... ¿Pels envols del Balias l'heu haguda?.....

—¡No t'ho só dit!...

—¡Quins alegroys la Cinta, fa?... Y... ¿estàn bons, l'amo?...—reprengué, veient que jo no responia...

—Veuràs, Tinet, veuràs—vay esclafir encoratjant-m'hi... —Sobres allò de la Cinta, entens?...

—Digueu...

—Que no t'hi encaparris, veyas...

—Y, ara!...

—Es lo qu'ell diu, noy... No pot esser... vêt-ho-aquil... No pot esser...

—Emprò, be ho sabreu lo perquè, l'amo!...

—Veuràs... Més... Cal distreure-t'en, eh?... ¡Tracta de fès monja!...

Tal com se m'ocorregué, sens amaniment de cap mena, aixis vay endreçar-li. Lo Tinet esclatà a riure... ¡Jo qu'em creya que s'hi hauria emmurriat!...

—¡Ella monja!... ¡La Cinteta monja!... ¡Pas ho crech l'amo!...—afegí, reprenent-se el riure... «Mireu lo pillu!...» vay rumiar bo y mossegant-me la llengua,—si en tindrà fermança quand aixis ho assegura!...» Desconcertat per la dita vay resoldre plantar-lo...

—Ja ho sabs, doncs, Tinet. No hi hà més cera que la que crema... ¡Y no t'hi capfiquis, entens!... ¡Noyas array!...

Al topar-nos per l'era vay reparar que plorava...

—Tinet!... Y ara!... ¿Que t'has begut lo seny?... Veyam: ¿perquè somicas Conta'm!...

—¿Què só fet jo?... ¿Quina en só feta? Dieu! ¡Ho vull sebre, l'amo!... ¿Pas m'ho voleu dir?... ¡També vós!...

Y picant de peus y gratant-se el cap afegí, enquimerant-s'hi:

Doncs be; ja que no a las bonas serà a las malas... ¡Anque em costi un presiri! Sí... Robaré a la Cinta... Mataré al Balias... Fugiré...

—Ey!... ey!... ey!...—vay esclafir, tement que se m'alocava...

Allò de què s'escampàs am la moça, am sa germana, cometent un dels majors sacrilegis, posà'm els cabeyes de punta...

—Veuràs... veuràs—vay dir-li—aplanant-me l'escopeta, y apuntant-la-hi al

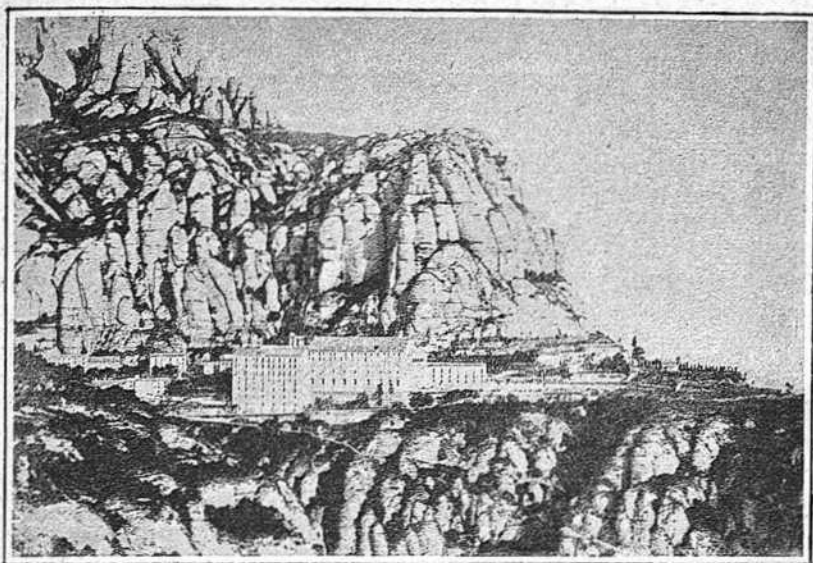
vol de la cara.—T'ho diré: emprò, si algú ho apren de ta boca, ja cal qu'hi resis un credo...

Y vay contar-li lo secret d'en Balius...

Esglayà's; esferehí's, emmagrint-se y tot com una fura; més, encara no feya l'any, ja n'emparaulava un altra!...

JOAN PONS Y MASSAVEU

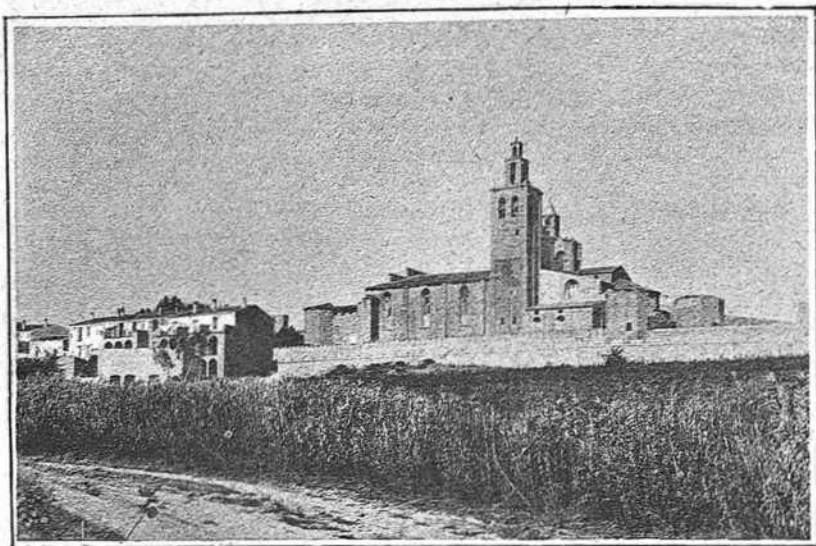
DE BARCELONA A MONTSERRAT A PEU

II

ASSENTATS demunt de la barana de pedra picada del pont de la riera, tot menjant un troç de formatge y pa, contemplavam el paisatge am sos fantàstics agropaments de masses negrosas entre las quals sobresurtia l'apilament de las casetas del poble am sas pendents tauladas, sobremuntadas per la macisa fabrica de l'esglesia parroquial dita, Sant Pere d'Octavia. Tot menjant y contemplant, la nostra conversa anava per ella meteixa, ya calculant l'hora en què arribariam al Montserrat, ya discutint els obstacles que trobariam pel camí,—puix per allí no hi haviam passat may;—ya recordant la configuració de l'encontrada, explicant a propòsit d'això an el meu company l'ingles, lo qu'em va contar l'ermità de Sant Llorenç del Munt desde el cim de la montanya, un dia qu'ens estavam tots dos contemplant la plana del Vallès, tocant a l'orige de la fundació del Monastir de Sant Cugat. Deya qu'els monjos que residian a l'Abadía del cim de Sant Llorenç, demanaren un dia la permissió de construir un monastir al poble de Sant Cugat, comprometent-se, si s'els concedia lo que demanavan, a construir un camí per anar an aquèl poble desde Sant Llorenç del Munt sens passar riera ni torrent, qual camí construiren com a compliment del pacte acceptat. Lo cert és qu'el terreno ho permet, sigui o no veritat, però també ho és qu'avuy dia ya tal camí no existeix.

Acabàrem lo qu'ens haviam proposat menjar, després varem destapar las

garrafetas bevent un trago d'ayguardent y tè ensucrat, encenguérem els cigarros de paper, varem apretar els lligams de las espardenyas y agafant els garrots, varem emprendre de nou la nostra marxa internant-nos en el poble per anar a surtir a la carretera de Rubí. En aquell moment la campana de la torre del monastir tocava un quart de quatre. Haviam reposat trentacinc minuts.

El poble semblava desert, sols se sentian las nostras petjadas pels solitaris carrers, el cant sotragat dels galls matiners responhent-se els uns an els altres, com centinellas dant-se la veu d'a l'erta, y el lladrar d'algun goç que la remor dels nostros passos despertava. De tant en tant arribavan fins a nosaltres las calentas bravadas de las estables y corrals, am sa fortor de bestiar. Tot era tancat, tot fosc, no hi havia més claror que la dels estels qu'es veyan brillar per demunt de las tauladas, la que permetia veure els amples emblanquinats del voltant de las portas y finestras, y els penjolls de panotxas de blat de moro assecant-se a las baranas dels balcones. Abans de surtir del poble trobàrem una font d'una aigua bastant crua, am la que varem acabar d'omplir las garrafetas, per ser bona precaució el portar-las sempre plenas pel que pugui ser; en varem beure uns quants glops girant el cap a sota el doll, y aixugant-nos la cara, varem surtir ben prest del poble, trobant-nos en la carretera de Rubí.

Aquesta carretera, que, com l'altra, és provincial, no té giravoltas; al contrari, és ben drete; ni passa entre boscos, sinó entre las frondosas vinyas, que són la riquesa del Vallès. Si hagués sigut de dia, tot caminant per ella haguèram vist ben al devant de nosaltres la meta desitjada, la montanya de Montserrat; més la foscó de la nit sols ens permetia veure la blanquinosa faixa de la carretera estenent-se al devant nostre fins a perdre's de vista. A l'horisó, cap a la banda de llevant, a la nostra drete el cel començava a clarejar,

esmortuhint-se de mica en mica la claror dels estels. Al detrás nostro el Tibidabo anava quedant enderrera, veyent-lo de més en més baix cada cop qu'ens giravam.

Una carretera ben dreta, sols convida a caminar ben depressa per passar-la prompte, especialment quand atravessa terras conreuadas y més encare si sols hi hà una mena de conreu; per això varem decidir amb el company apretar el pas, lo que també feria que guanyessim temps per las paradas. Un altre motiu teniam per caminar depressa y aquét era el desitj de comprovar algunas observacions de velocitat qu'en passadas excursions haviam fet. A la primera fita kilomètrica, qu'es la que marca el kilòmetre 14, varem pendre nota de l'hora precisa y el número de passas que marcava el comptador, després de lo qual, tots dos a l'una, com si entressim en competència de velocitat per guanyar un premi, emprenguerem de nou la caminada l'ún al costat de l'altre. El cos estirat, el pit enfora, la vista fixa en terra per evitar ensopegadas que puguessin enderrerrir, ajudant amb el balanç dels braços l'impulsió de las camas, sens dir paraula per no perdre halè, y confiant més en el número de passas en un temps dadas qu'en sa llargada anavam caminant, caminant, veyent com fugian la terra sota els nostros peus, y las ombras dels ceps carregats de pàmpols als nostros costats, a una banda y altra de la carretera. Al cap d'una estona ya nostras miradas de tant en tant cercavan a l'esquerra del camí per entre la foscor, la taca blanquinosa de la fita que s'atançava.

—Aquí està la fita!

—Kilòmetre quinze.

—Que mirem quants minuts hem tardat?

—Nó, val més qu'ho fem quand trobarem la darrera.

—Està be; aixis no perdrem temps.

Y altra volta quedarem callats deixant sense deturar-nos, fugir la fita al detrás nostre.

Entre dos bons companys d'excursions qu'es reconeixen forts l'un y l'altre, poden dir-se moltes cosas referents a la força y resistencia de cadascú, més si no són de la meteixa nacionalitat hi hà una cosa que no es diràn may, com no ens l'hem dita may nosaltres, y aquesta cosa és el punt que té l'ún per no ser aventatjat per l'altre. Tot caminant al costat del company, moltes vegadas hi anat rumiant aquesta idea: l'ingles am sa justa fama d'excursionista y d'home fort, no consentirà may qu'un estranger li passi al devant; però tampoc un català hà de consentir que li passi al devant dingú. En aquèts casos consideraria com una vergonya el tenir que demanar al company qu'escursi el pas per poder-lo seguir. La sort que som bastant iguals y qu'aquét cas no s'ha presentat ni crech qu'es presenti may per cap dels dos.

Anavam seguint caminant am passa ràpida y acompassada. Las espardenyas feyan prodigis d'elasticitat. No hi hà dupte que per caminar no es coneix calçat millor.

—Kilòmetre setze! — va dir el company.

Efectivament anavam acostant-nos depressa depressa a la fita que marcava aquét kilòmetre. Ben prompte quedà enderrera.

—Com van las camas, Roland?—vaig preguntar.

—Molt be, are m'entran las ganas de caminar. Y vostè?

—Lo meteix li dich, camino am més gust are que quand hi surtit de casa.

—No caminarem tant depressa a la tarde.

—De segur.

—Si algú ens vegés pot-ser creuria qu'ens persegueixen.

Més ningú podia veure'ns, la carretera estava deserta, puix tot just eran las tres y mitja de la matinada.

La claror a la banda del llevant anava estenent-se pel cel apagant la llum dels estels petits y fent minvar l'escat de la dels grossos.

Poc a poc la nit fugia y el dia s'acostava. En tant nosaltres seguïam la nostra precipitada marxa sens dir paraula, tots dos a l'una, sempre de costat, am l'atenció fixa en la remor acompassada de las nostras petjadas y en l'acompassat soroll d'algun objecte que baldejaba dins las nostras butxacas.

Successivament vam passar els kilòmetres 17 y 18 sempre am la meteixa velocitat, sens deturar-nos gens ni mica. Depressa depressa també la claror anava estenent-se y creixent per tot arreu, definint els perfils dels arbres y dels ceps am sas redoltas plenas de pàmpols, y fent més blanquinosa la carretera.

Per fi aconseguírem las dos rengleras de plàtanos qu'igualmente espayats a a un costat y altri, marcan en las nostras carreterras provincials la proximitat d'una població; y després d'una estona més de caminar, abans d'arribar a l'entrada de Rubí, la fita que marca el kilòmetre dinou. En arribant-hi, tots dos a l'hora ens varem deturar, tenint ya els rellotjes a la mà per pendre nota ben precisa de l'hora y minut. Era un quart de cinc y dos minuts y el podòmetre marcava 28,500 passas, y com que la nota presa en el kilòmetre catorze, deya qu'alahoras eran dos quarts de quatre y dos minuts, resultava qu'haviam fet un kilòmetre cada nou minuts, una velocitat de 6,666 metros per hora. En quant a las passas, en resultavan 1,200 per kilòmetre.

Lo que més ens va sorprendre d'aquestas observacions va ser lo exactas qu'eran comparant-las amb altrás qu'en passadas excursions haviam fet, no sols en lo qu'es refereix al temps empleat en cada kilòmetre, sinó fins en el número de passas.

1,300 ni més ni menys, tant si la carretera és plana y ben anivellada, com si té pujadas y baixadas, com si és tota de pujada, com varem reparar un dia, anant de Sant Llorenç Savall a Sant Feliu Codinas en una extensió de quinze kilòmetres. En aquét concepte un comptador de passas pot molt ben servir per amidar distàncias.

Després d'anotar amb exactitut las observacions y de desar els rellotjes, comptador y llibres en las butxacas respectivas, beguerem un trago, encenent tot seguit l'indispensable cigarret de paper, fet lo qual seguírem caminant encare que no tant depressa cap a dins del poble, tot fent comentaris a propòsit de la velocitat que fins alashoras portavam en la nostra passejada.

A Rubí ja no tot-hom dormia; la gent matinera obria portas y finestras; alguna qu'altra dona amb el cabell encare embullat pels frechs del cuixí escombrava, després d'haver-lo regat, el troç de carrer del devant de casa seva, deturant-se en sa feyna per mirar-nos passar, am sos ulls mitj aclucats per la són. «Bon dia y bona hora!» els hi deyam nosaltres quand passavam al costat d'ellas; «Déu vos guard!» ens responian tot girant-se y seguint la feyna interrompuda.

Saludant a las pocas personas que trobàrem pels carrers, aquí una dona qu'obria la porta de la casa, allà a un home que guarnia l'animal per anar al

mercat, més enllà a un noya qu'am sa mantellina blanca y la cara vermella com una poma assahonada anava tota recullida cap a missa primera, varem atravessar el poble fins arribar a la plaça qu'es troba prop del començament de la carretera que va a Tarraça.

Un cop arribats an aquella plaça, veyent qu'una taverna o casa de menjar qu'en ella s'hi troba era ja oberta malgrat lo dejorn qu'era, resolgueren entrar-hi, més que tot per informar-nos del camí que deviam seguir per anar a Ullastrell, poble, qu'haviam marcat després de Rubí en el nostre itinerari, y no constant en cap dels planos de l'encontrada qu'haviam consultat qu'hi haguess camí qu'unís las dugas poblacions: directament com nosaltres desitjavam, am la fallera de trobar modo d'anar de Barcelona al Montserrat d'un modo ben directe y posant-hi ben poc temps.

Varem entrar an aquella taverna o casa de menjar saludant am l'acostumat «Ame Maria» al meteix temps qu'amb els garrots donavam alguns cops sobre las taulas de fusta, acudint tot seguit la mestressa tota extranyada de la visita tant matinera de dos forasters coberts d'amples barrets de palma, armats de gruixuts garrots y a la traça havent fet ya una llarga caminada quand ella tot just acababa de llevar-se del llit.

—Què s'els oferia?—Dissimulant sa desconfiança ens va demanar.

—Abans ens hauriau de dir que teniu per beure.

—Vi, licors, *graciosas*, cervesas, lo que vulguin.

—Està be; porti dugas *graciosas* y dos mitjos gots de vi.

Y mentres la mestressa anava a cercar lo qu'haviam demanat, ens varem assentar deixant garrots y barrets demunt la llarga y ampla taula fregada am terra d'escudellas.

L'establiment res oferia de particular; una peça d'escassas dimensions, am dos taulas llargas y amplas am sos corresponents bancs a un costat y altre, en el fondo el taulell amb una coberta de zinc, al seu darrera un armari amb ampollas de diferents formas contenint begudas de tots colors, quals noms devian constar en las viroladas etiquetas. Alguns pots de vidre blavenc, uns am carquinyolis y rosquillas, altres amb atmetllas ensucradas blancas y color de rosa, un altre amb anissos de frare, mitjas presas de xocolata, bolados, capsas de de mistos y una munió d'altras cosas pel consum dels parroquians. En las parets alguns quadros am cromos descolorits representant bustos de donas cobertas de vestits y adornos de colors llampants, y rient maliciosament; havent-n'hi ún en lloch distingit amb el retrato d'en Garibaldi; y penjats del sostre entre dugas amplas betas blancas encreuadas per deturar las moscas, dos senzills quinquets de petroli.

No haviam casi tingut temps de revisar l'establiment, quand ya teniam sobre la taula els dos mitjos gots de vi y las dugas gasosas.

Mentres la mestressa deslligava els taps deixant-los saltar amb estrèpit y rebote per las parets, abocant després la llimonada fent grand bromera dessorbre el vi, li varem demanar si podia adreçar-nos dret a Ullastrell, indicant-nos el camí qu'haviam de seguir. Y aquí teniu aquella bona dona mirant-nos embadalida com si extranyés qu'algú desde Rubí vulgués anar a Ullastrell.

—¿A Astrell volen anar?

—Sí, senyora, a Astrell.

Es perdràn.

—No pas si'ens explica be el camí que no ens perdrem.

—No sé pas que n'hi hagi.

—Vol dir que no hi hà camí?

—Ja veuràn esperin-se una mica qu'ho demanaré al meu home.

Entre tant nosaltres exteniam el mapa demunt la taula y després de fer-los trincar ens beviam els gots de vi negat am gasosa.

L'home sabia poc més que la dona, puix sols sabia qu'hi havia un camí que començava prop del *Vapor vell*, mes sens que pugués dar-nos cap més detall. Lo-millor que podiam fer, segons ell, era anar a Tarraça per la carretera y d'allí a Ullastrell o Astrell, com diuen per allà, per la carretera que de Tarraça va a Martorell.

Consultat el plano, resultava una marrada lo menys de dugas horas. No ens convenia.

Varen ser consultats alguns vehins entre ells alguns pagesos, més ningú pugué dar-nos rahó de tal camí; el que més sabia, sabia que n'hi havia ún y qu'aquét començava al *Vapor vell*.

Cosa extranya y que tenim molt observada en las nostras excursions; la gent dels pobles y en general els pagesos desconeixen molts dels camins qu'existeixen, en no sent que vagin a poblacions qu'estiguin molt a la vora o que siguin de més importancia qu'aquella en la qual habitan. Més de quatre vegadas ens hem trobat més enterats dels camins nosaltres, sent forasters, qu'els naturals del pais.

Veyent que no en podiam treure l'aigua clara, varem desar el plano, ens acabàrem la beguda, varem pagar el gasto, ens varem posar els barrets y agafant els garrots ens despedirem d'aquella bona gent continuant el nostro camí no sens abans pendre nota del temps qu'haviam estat deturats. Haviam reposat mitja hora. «Preguntant es va a Roma» diu la màxima y això és lo que varem fer. Preguntant trovarem el *Vapor vell* qu'està a l'esquerra del començament de la carretera de Tarraça, y preguntant trobarem el començament del camí que va a Ullastrell. Per allà l'emprenguerem per entre las vinyas que cobreixen els turons an els que la gent de l'encontrada dóna el nom pretencios de *la serra*.

En aquell moment anava a eixir el sol. Algunas bromas que l'humitat de la matinada havia format dret a la banda del llevant es matisavan de colors rosats, ribetejant-las de vias dauradas els raigs del sol que per dessota rebian. Al cap d'una estona, com una immensa bola de ferro rohent surtint de la fornal aparegué l'astre rogenc, deixant-se mirar impunement mentres pujava per dessobre l'horisó. Al mitj d'aquellas bromas que ja totas encesas apareixian com las atiadadas brasas de la fornal, el sol tot pujant anà enrogint-se fins voltar-se d'una corona de raigs que ferint la vista privavan de ser mirats. El llevant del sol pel que viu a ciutat és espectacle de tant atractiu que'el fa deturar una estona, sempre qu'el sorpren en una de sas surtidas matineras, per fer-li admirar sa grandiositat.

No podiam menos de fer-ho aixis nosaltres també. Per contemplar aquella hermosa surtida de sol ens varem deturar, apartant tant sols la mirada quand ya no va pugué resistir l'esclat de tanta llum, per dirigir-la al nostro voltant y veure com brillava la rosada demunt dels pàmpols de las vinyas y las hierbas dels marges, y destacavan els emblanquinats de las masías de la plana y es

matissaven de clapas rosadas las blavencas montanyas que per tots costats la limitan. Entre ellas destacava el Montserrat am sos singles espadats y sas fonaladas cobertas de bosc. permetent la puresa de l'aire ovirar, com una taqueta blanquinosa a mitja montanya, la grandiosa fàbrica del Monastir, final de la nostra ruta. A sa vista ens arrencàrem d'aquella contemplació, proseguint am dalit la caminada animosos de conseguir la tant estimada montanya.

Pujant per entre las vinyas, d'un turó a l'altre, el camí no oferia fins allavoras grand dificultat. La falta de travessias que puguessin fer-nos duptar y la situació coneguda pel plano, del poble al qual ens adreçavam, feya que poguessim caminar rapidament, extranyant el no trobar las dificultats qu'aquella gent de Rubí ens havian fet teme. Endevant y fora deyam nosaltres. Ya veurem lo que vindrà; que de totes maneras hi arribarem encare que sigui com altràs voltas ho hem fet, atravesant sense camí boscos y vinyas, montanyas y torrents. Tot avançant y pujant reparavam sí qu'el camí era menos afressat de lo que ho era en el seu començament, més la direcció era bona, y per això cuítavam a caminar depressa, tot mirant a un costat y altre per veure si entremitj de las vinyas hi havia algun pages a qui preguntar si anavam be per arribar a Ullastrell. Com era dia de festa y totes las feinas de las vinyas eran fetas, estant ya cavadas, espurgadas y ensofradas, no es veyá ningú en lloch a qui poguessim preguntar-ho.

Aixís anarem caminant fins arribar an un lloch hont el camí gira per baixar a una riera. Allí varem duptar, però veyent una casa de pages al costat meteix del camí, resolguerem entrar-hi per demanar qu'ens adrecessin si per un cas anavam errat.

A l'acostar-nos a la casa, com sempre succeheix, va venir a rebre'ns el requitzell de goços de tota casta lladrant tots a l'hora, esbalotant la quietut de tots els voltants, y obligant-nos a arreplegar algun roc d'a terra per fer-los guardar una inofensiva distancia. Al sentir tant d'esbalot la dona de la casa surtí a la porta y al veure el nostre pacífic aspecte, va fer callar als goços encare qu'am grand pena per puguer sentir la pregunta que li feyam. Va dir-nos qu'anavam per bon camí, que teniam que passar la riera y qu'a l'altra banda trobariam el camí que cercavam.

Adéu-siau, Adéu-siau, y ens varem allunyar baixant pel costat de la casa dret a la riera, anant sentint de més en més lluny com seguian lladrant els goços més toçuts de la colla.

D'un bot varem saltar l'aigua que baixava, y el fanch am sas encreuadas roderas fetas pels carros al passar la riera, y muntàrem per entre las vinyas de l'altre costat fins a trobar el camí qu'aquella dona ens havia dit.

Camí de carro era aquell al qual haviam arribat, prou ample y dret, per fer-nos esperarçar d'haver trobat el que desitjavam, creyent que ya d'una tirada y sens obstacles arribariam al poble.

El sol ya bastant alt començava a escalfar la terra y a son escalf surtian de per tot arreu, de sota las herbas dels marges, de sota els terrossos de las vinyas, d'entremitj dels ceps y dels pàmpols una munió d'insectes de tota mena, llagostas saltant am petits cruixits, papallonas blancas y grògas giravoltant am curvas indecisas y tremolosas, feineras formigas formant curriols d'una a l'altre banda del camí amb una continua bellugadicha, aranyas de colors metàllics lligant els pàmpols am sas trenyinas, codiciosas d'amb ellas agafar algun

dels petits insectes que brunzian am notas agudas pel seu voltant; y com un encarregat de passar revista de tots aquells serx que com ell dormian desde la tarde abans, l'espiadimonis am sas alas transparents llargas y estretas, anava y venia volant arran de terra.

També nosaltres sentiam els efectes primers dels raigs del sol que com un encis feya per tot esclatar la vida, sentint-nos més afanyosos d'avançar camí al contemplar aquella activitat que per tot arreu despertava.

LLUIS DE ROMERO

TRADUCCIO DE GËTHE

MIGNON

¿Sabs el pais dels taronjers en flor?
En el fullatge obscur brilla el fruyt d'or:
Allí es fa el lloré altiú, la murtra suau,
Gronxats pel dolç aureig sota el cel blau.
¿No sabs hont és? Allí.....
Vulguessis, estimat, anar-hi am mi.

¿Sabs l'estada? En pilans s'alça el trespol,
Cada cambra és bonica com un sol:
Las estatuas de marbre em van mirant
—¿Què t'has fet—semblan dir-me—pobre infant?
¿No sabs hont és? Allí.....
Mon protector, vulguessis ventí am mi.

¿Sabs la serra? Pels singles emboyrats
Cercan via los matxos carregats:
En las esberlas nían las serpents
Y las rocas s'estimban pels torrents:
¿No sabs hont és? Allí.....
Oh! mon pare, voldria fer camí.

J. MARAGALL

NOVA

D'un article de M. Fernand Vandireu titulat «Parmi les Felibres.—Notes de voyage» publicat a la *Revue Bleue* extractem els següents paragrafes que creyem interessants en quant resumeixen l'impressió que fa a un literat del Nord de França el moviment felibrenc. El lector català treurà d'això el profit que pugui.

«Nosaltres (els del Nord) no us acusarem de ser separatistes (diu Mr. Vandireu an'els felibres). No ignorem que després del seu triomf, en Mistral ha suprimit la nota de *Mirèio* hont aclaparava d'injurias la llengua francesa. No us retreurem tampoc las paraulas hostils pronunciadas en 1875 ane las festas de Forcalquier per Aubanel. Pau an els morts! Però us demanem de primer, perquè, si la vostra tentativa és d'ordre purament provincial, autòctone y local, perquè els vostros poetas juntan a llurs poemas una traducció francesa. En Roumanille no va consentir may en rendir aquest homage ane la gent del Nord, y fa molt estrany qu'els seus deixebles no hagin seguit tant noble y altiu exemple.

Preteneu, d'altre part haver creat una literatura de doble fi, apta per satisfer, a la vegada als lletrats y an els ignorants.

Més el vostro amich Saint-René Taillendier meteix, afirma qu'els pagesos en las poesias d'Aubanel no hi entenen paraula. Més la llengua de Mistral és objecte en molts punts dels comentaris dels erudits. Més *Mirèio*, *Calendau* y els altres poemas són escrits en estil fictici, procedent de mil fonts diverses, dels trobadors, dels *patois* antichs, dels *patois* moderns. De manera, que ni en això, porteu a cap las vostras prometenças.

Preteneu restaurar la tradició grec-llatina, molt cara an el poble de la Provença. Però l'immensa majoria del poble de Provença no té de l'existencia d'aquesta tradició, sinó nocions vagas y fràgils.

Preteneu salvar el dit poble obtenint per ell l'ensenyança del provençal en las escolas. Més el dit poble parla naturalment, mecanicament, aquèt dialecte, que ningú li ensenya.»